

İSÂ BEY CAMİİ

Üsküp'te XV. yüzyılın
ikinci yarısında yapılan cami.

Üsküp sancak beyi İshak Bey'in oğlu İsâ Bey tarafından 880 (1475) yılında yaptırılan cami, iki yanında misafirhane niteliğindeki tabhâne odalarıyla zâviyeli camiler diye adlandırılan gruba girer. Nitekim yapı, İsâ Bey'in 874'te (1469) düzenlenen Türkçe vakfiyesinde hankah olarak zikredilmektedir. Vakfiye, İsâ Bey'in kardeşi Mustafa Bey tarafından hediye edilen arazi üzerinde yaptırmış olduğu medrese ve yanındaki hankah için ayrılan vakıflarla ilgilidir. Burada geçen hankah kelimesiyle kastedilen, Orhan Bey devrinden bu yana kullanılan isimle zâviye türündeki yapıdır. Osmanlı döneminde aynı fonksiyondaki yapılar için bazan zâviye, bazan hankah tabirinin kullanıldığı anlaşılmaktadır.

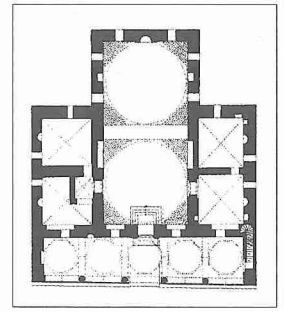
Osmanlılar'ın ilk devrinde İznik, Bursa ve Edirne'de çok sayıda inşa edilen zâviyeli (tabhâneli) cami tipinin değişik varyasyonları halinde kırkı aşan örneğinin bulunduğu bilinmektedir. Üsküp İsâ Bey Camii, bu tipin Fâtihten Sultan Mehmed devrinde yapılan örneklerinden biridir. Cami aynı eksen üzerinde yer alan iki kubbeli mekânla, yanlarda daha alçak tutulmuş ikişer çapraz tonozlu hücre ve giriş cephesindeki beş kubbeli revakıyla plan olarak 1472 tarihli İstanbul Murad Paşa Camii'ni andırmaktadır.

Yapının duvarları bir sıra kesme taş, üç sıra tuğla örgülüdür. Almaşık örgünün

karakteri Bursa camilerine uygunluk gösterir. Kuzey tarafındaki giriş cephesi önünde yanları kapalı beş bölümlü bir son cemaat yeri bulunmaktadır. Tamamen kesme taşla kaplı olan cepheyi geniş silmeli bir çerçeve kuşatır. Zengin mukarnas başlıklı ve süslemeli sekizgen pâyeler üzerine oturan, geniş sivri kemerlerle dışa açılan revakın üst örtüsü pandantifli kubbelerden oluşur. Kesme taş örgülü silindirik minare kuzeybatı köşesinde revakla ana mekânın birleştiği yerde yükselmektedir. Yapının giriş cephesinde merkezde kapı, iki yanında ikişerden dört pencere ile solda basit bir mihrap nişi yer alır. Açıklık kısmının basık bir kemerle örtülü olduğu mermer girişte üstte sathî bir Bursa kemeri görülür. Kemerin alınlık kısmına sülüs hatla yazılmış, 880 (1475) tarihini veren iki satırlık Arapça inşa kitâbesi yerleştirilmiştir. Kapının meандр ve kabartma rûmîli yazı dekorlu ahşap kanatları Fâtihten devri ağaç işçiliğinin güzel bir örneğidir.

İç mekâna girildiğinde aynı eksen üzerinde iç içe gelişen eş büyüklükte iki kubbeli mekân ve yanlarda yer alan çapraz tonozlu ikişer hücre ile karşılaşılır. Ana eksen üzerinde yer alan 10 m. çapındaki iki kubbe ve mukarnas sıralı pandantiflerle geçilmiştir. Mukarnasların üzerinde basit baklavalı bir kuşak dolaşır. Yapı bünyesinden dışa doğru taşan ikinci kubbeli mekân üç yönde ikişer pencere ile dışa açılır. Güney duvarında bugün orijinaliği bozulmuş bir mihrap, yan duvarlarda basit, dikdörtgen nişler bulunur. Ortadaki kubbeli mekânda da Bursa kemerli dört nişe yer verilmiştir.

Yapıda iki yanda bulunan çapraz tonozlu odalar müstakil bir karaktere sahiptir. Odalardan yalnızca giriş yönünde bulunan ortadaki kubbeli mekâna bir geçişle bağlanır. Aynı zamanda bu odalar revaka da birer kapıyla açılır. Bugün kapılar pencereye dönüştürülmüştür. Odaların kendi aralarındaki bağlantıları ise bir geçişle sağlanmıştır. Yalnız sol taraftaki ilk odada, güneybatı köşesinin alçak çapraz tonozlu bir bölüm olarak duvarla çevrilme suretiyle tecrit edilmiş olması dikkat çeker. Başka bir yapıda benzerine rastlanmayan bu düzenlemeyle orta mekândan, mutfak ya da kiler olarak kullanılan zannedilen mekâna hiç girilmeden hemen arkada ikamete ayrılmış mekâna geçilmesinin sağlandığı anlaşılmaktadır. İsâ Bey Camii, çeşitli varyasyonlarla Fâtihten devrinde denenmiş olan zâviyeli cami tipinin en son örneklerindedir. Yapı bu açıdan da ayrıca önemlidir.

İsâ Bey
Camii'nin
planı

BİBLİYOGRAFYA :

Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimârî Eserleri III*, s. 25-254; a.mlf. – İ. Aydın Yüksel, *İlk 250 Senesinin Osmanlı Mi'mârîsi*, İstanbul 1976, s. 80-81; Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimârîsi*, İstanbul 1986, s. 88; G. Goodwin, *A History of Ottoman Architecture*, Oxford 1992, s. 84-131; Semavi Eyice, "Türk Sanatı Bakımından Üsküp", *TKA*, XXXI/1-2 (1993), s. 159.

SELDÂ ERTUĞRUL

İSÂ b. DİNÂR

(عيسى بن دينار)

Ebû Muhammed İsâ b. Dînâr
b. Vâkid el-Gâfiki el-Kurtubî
(ö. 212/828)

Mâlikî fakihî.

Muhtemelen 155 (772) yılında Tuleytula'da (Toledo) doğdu. Burada ve Kurtuba'da öğrenim gördü. İlim tahsili ve hac için Haremeyn'e ve daha sonra Kahire'ye gitti. Kahire'de İmam Mâlik'in en önde gelen talebesi Abdurrahman b. Kâsım'dan fıkıh ve hadis okudu. Ayrıca İbn Vehb, İbn Abdülhakem ve Eşheb el-Kaysî gibi İmam Mâlik'in diğer talebelerinin derslerine devam etti. Kâdî İyâz, İbn Hazm'dan naklen İsâ b. Dînâr'ın 190 (806) yılı dolaylarında doğu seyahatine çıktığını kaydederse de (*Tertîbü'l-medârik*, IV, 108) Huşenî, onun 185'ten (801) itibaren üçüncü defa peşpeşe hac yaptığını belirtir (*Ahbarü'l-fuḫahâ'*, s. 270). Daha sonra merkezî yönetime karşı sık sık isyanların çıktığı bir ortamda Tuleytula'ya döndü. Burada halkın sevgi ve saygısını kazandı. Bunu çekemeyen şehrin valisi ve kadısı tarafından Emir İ. Hakem'e şikâyet edilmesi üzerine tutuklanarak Kurtuba'ya götürüldü. Bir yıl hapis yattıktan sonra bir yanlışlık olduğu anlaşılınca serbest bırakıldı ve Hakem kendisinden özür diledi. Bir süre Tuleytula'da kadılık yaptı, ardından Kurtuba'da şûra üyeliğine tayin edildi ve ömrünün sonuna kadar bu görevde kaldı. Aralarında oğlu Ebân b. İsâ, İbn Habîb es-Sülemî, Asbağ b. Halîl, Hârûn b. Sâlim el-Kurtubî ve İbn Müzeyn'in bulunduğu birçok âlim

İsâ Bey Camii - Üsküp / Makedonya

